

Մ Ո Ւ Մ Ա Յ Ք Մ Ա Ս Ե Ա Յ Զ Ա Յ Ն Ը Ն Կ Ե Ր Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՄԱՐՏ 1

1865 Գ. ՏԱՐԻ

ԹԻԻ 3

Ա.Զ.Գ.Ա.ՅԻՆ

Թէ որ մեզմէ աւելի թշուառը տեսնելով թշուառութիւննիս կը թեթեւնայ, մեզմէ աւելի երջանիկը տեսնելով ալ թշուառութիւննիս կը բազմապատկուի. մանաւանդ թէ որ սրտերնուս մէջ զգացմունք կայ.

Արդարեւ չեմք կրնար ուրանալ և չի տեսնելու զարնել, աշխարհիս մէջ գտնուած այն խել մը ազգերը կամ ժողովուրդները, որոնք այսօր հակառակ դարուս պահանջմանց՝ այնպիսի կացութեան մը մէջ կը գտնուին որ անհնար է զանոնք թշուառ չի կոչել, և վրանին կարեկցութեան չի չարժիկ. սակայն ասոր հետի միասին երբ աշուրնիս խել մը ուրիշ ազգաց վերայ ալ կը դարձնեմք, որոնք որքան որ երբեմն մեզմէ թշուառ էին և որքան որ մեր ազգին չափ հին ազգեր չեն, բայց այնպիսի բարեմասնութեան տէր կը գտնուին՝ որ մեր վայրկեան մը յետագէմ ազգաց վերայ նայելով զգացած մխիթարութիւննիս կը վերջանայ և ամե.

նադժեղագ զոչտ որ զը լեցուի կուրծքերնուս մէջ, շունչերնիս կը կտրի և թունջերնիս կուրծքերնուս կը փակչի:

«Նման այն օրիորդին որ իրմէ գեղեցիկն վրայ կը նախանձի»:

Ափսոս Հայեր, որ սա մեր արդի թշուառութեան մէջ դեռ երեսնիս աշխարհի ցուցունելու չափ անօրինակ անզգայութիւն մը կը կրեմք սրտերնուս մէջ, փոխանակ մի անգամ ինքզինքնիս թոթուելու և ինդրելու Արկինքէն՝ որ վերջ տայ մեր կեանքին կամ թշուառութիւններնուս, և կամ կարողութիւն տայ մեզ զգալու, խորհելու ու մեր աղէտներուն դարման մը գտնելու:

Աչինչ տոսկում պատճառեց տիեզերքին՝ ո՛ր Հայեր՝ Աինուէի, Բաբելոնի և Սոգոմ Գոմոնայ վերջին օրերը, համեմատաբար այն զարհուրանքին՝ որ այսօր Հայութիւնը կը ներկայացընէ ամեն մարդասէր սրտերու առջեւ. Հայեր մեռեալ ծովու նման տհաճելի է այսօր մեր ընկերականութիւնը և Սահրայի անապատին նման անկրելի. Գեթսեմանիի պարտեզը,

որ տառն և ինք դար առաջ տիրեցաւ մարդկային ազգին ազատչին դողացող ծնկուրներուն տակ սարսելով, մեր ազգին պարտեզին այս օրուան կացութեան հանգունատիպ պատկերը կը ներկայացընէր այն գիշեր, այն գիշեր՝ որ երկինք շուարեցաւ, երկիրս թրթրաց, հրեշտակներն իրար անցան, դեւք շփոթեցան, Աստուած արտասուեց և Վողգոթեան գուշակելով իւր ծծելիք արիւնը դղրդաց, և փափաքեցաւ իւր հիմէն խուսափիլ. զարհուրելի էր այն գիշերն Նայեր, այնպէս չէ՞, անտարակոյս, բայց գիտէ՞ք արդեօք եղբայրներ, որ այսօր մեր արեւը չէ թէ խաւարած այլ մարած է, և մեր գիշերը տարրացեալ և զգալի խաւար մը դարձած է, որուն մէջ մենք Նայերս կը շրջնիք տարտարոսի ծծմբախառն օդէն զգուած և քիչ մը մաքուր օդ ծծելու համար ակռաներովն շղթաներնին կոտորած և հանդարտ ու տխուր քայլերով գերեզմանատունները շրջող ուրուականներու նման:

Ի՞նչ կատարութիւն, ո՞ր մեծք՝ Աստուծոյ նամութիւն կը լեցուի կուրծքի մէջ երբ մարդ անբնական իրողութեանց մէջ կը գտնուի. ո՞վ լսեր է ողբերգութիւն հարսանեաց հանդիսի մէջ, ո՞վ տեսեր է պար յուզարկաւորութեանց ընթացքը. Նաութիւնը ապշեր է, և կամ ես գինովցած եմ, որքան կը խորհիմ այնքան կը շուարիմ, և որքան կը շուարիմ, այնքան կը խորհիմ. կը խորհիմ ու կը շուարիմ, կը շուարիմ ու կը խորհիմ, և բոլոր այս խառնաշփոթ խորհրդածութեանց մէջ հայութեան կորուստ կը տեսնեմ, հայութեան՝ որ իմ կեանքս և իմ լոյսս և իմ յոյսս. յոյսս, ի՞նչ յոյս, միթէ ըստուերը կը մարմնանայ . . . :

Բայց թողունք բոլոր այս սեւամաղձոտ խորհրդածութիւններն ու զգացմունքներն, և նախ սկսինք աշխատիլ գտնելու համար Նաութեան արդի թշուառ և յետագէմ լինելուն պատճառներն, որպէս զի յետոյ կարենամք դարմաններն ալ յայտնել:

Առանց նկատելու թէ այլք ի՞նչ պատճառներ կու տան մեր ազգի յետագիմութեան և թշուառութեան, մենք այս չարեաց ամենագլխաւոր մէկ պատճառ մը կը գտնեմք որ երկրորդական խել մը դուրիշ յետագիմութեան և հետեւաբար թշուառութիւն արգասաւորող շարժառիթներու աղբիւրն եղած է. այս պատճառն է մեր ազգին մայր օւ կին չունենալը:

Պէտք է գիտնալ ու համոզուիլ թէ՛ որ և ինչէ՛ անհատ մը, ժողովուրդ մը կամ ազգ մը աշխարհիս մէջ բարեկարգեալ, լուսաւորեալ, յառաջագէմ ու պատուաւոր լինելու համար, կրթեալ, առաքինի, քաջասիրտ մայր և կին ունենալու է. իսկ անհատ մը, ժողովուրդ մը կամ ազգ մը որ կուզէ յետագէմ մնալ ու թշուառ լինիլ և ուրիշներու առջեւ վարկու՛մ ու պատիւ չունենալ, այնպիսին մեր ազգին նման թողելու է իւր մայրը և կինը անկիրթ և անբարեկարգ. վասն զի ինչպէս յայտնի է, ազգ մը ամեն բանէ աւելի իւր աշխարհածանօթ ու երեւելի զաւակներովը կրնայ ուրիշ ազգաց համարումը, բարեկամութիւնը և օժանդակութիւնը ձեռք բերել. իսկ ազգ մը այսպիսի զաւակներ ունենալու համար զանոնք ծնող մայրեր ունենալու է. մայրեր՝ որ շնորհիւ ճշմարիտ կրթութեան և առաքինութեան, կարենան իւրեանց կաթին հետ ի միասին մատուցանել մեծ սիրտ, վեհ հոգի և բարձր զգացմունք իրենց զաւակներուն:

Ամեն երեւելի մարդ՝ երեւելի ու առաքինի մօր մը զաւակն եղած է. Այսօրուան Վաղդիոյ գահը բազմող՝ Սաբօլէոն երրորդ՝ չէ թէ միայն իւր կայսրութիւնը, այլ նաեւ իւր տաղաւթը, քաղաքագիտութիւնը և խորամտութիւնը իւր մօրը առաքինի և քաջասիրտ Նօրթէնի կը պարտի, Նօրթէնի՝ որ մօր մը ամեն հարկ եղած հանգամանքներովն զարդարեալ կին մըն էր:

Հարկ չի կայ հոս ամեն երեւելի մարդոց անուններն յիշել, միայն թէ սա չափս գիտնալու եմք որ՝ նոցա ամենուն ալ մայրերը երեւելի հանգամանքի տէր կիներ էին:

Պէտք է գիտնալ նաեւ և համոզուիլ որ այսօրուան ամենէն երեւելի և ամենէն բարեկարգեալ ու յառաջագէմ ազգերը ընտիր մայր և կին ունեցող ազգերն են, ինչպէս Ամերիկայի Միացեալ — Մահանգաց ժողովուրդը, Անգղիացին, Վաղդիացին, Վերմանացին, եւ այլն. իսկ այն ամեն ազգերը որ մեր ազգին նման յետագիմութեան ճամբան բռնած են, ճշմարիտ մայրեր ու կիներ չունին:

Անհատից, գերդաստանաց և ընկերակալութեանց զարդը, փառքը, պատիւը կինն է, ինչպէս նաեւ կինն է նոցա անպատուութեան և կործանման պատճառը:

«Աշխարհս երեւելի գործ մը տեսած չու-
նի՝ առանց նախնական պատճառը կինը լինե-
լու» ըսաւ իմաստասէր մը, և մենք կը պնդենք
ու համոզուած ենք որ ամեն պատուաւոր ազգ-
իւր պատիւն ու բարեմասնութիւնները իւր մօ-
րը ու կնիկները կը պարտի:

Ար և իցէ եւրոպական լեզուի մը ծանօ-
թութիւն ունեցողները, վշտալից սրտիւ կը
տեսնեն որ Հայ ազգը դրեթէ տեղ չունի ընդ-
հանուր ազգաց պատմութեան կարգին մէջ.
ասի անկրեւի է, այնպէս չէ՞ ընթերցող, ան-
չուշտ. սակայն դիտե՛ս պատճառն ինչ է, ե-
թէ չես դիտեր՝ լսէ:

Հրէից ազգը յիշուած է, վասն զի նորա
մայրերը երեւելի զաւակներ ծնած են, և որոնք
ալ մեծամեծ գործքերով անմահացած են և
անմահացուցած են իրենց ազգը, որն որ այսօր
թէ և խիստ ստորին վիճակի մը մէջ կը գտնուի,
սակայն պատուաւոր տեղ մը ունի ընդհանուր
պատմութեան մէջ. Վիրիկեցիք՝ որ այսօր գե-
րութեան և խաւար վիճակի մը մէջ կը դըռ-
նուին, ամեն երեւելի պատմագրաց մօքէն ե-
լած չեն, վասն զի ասոնք երեւելի մայրեր ու-
նենալով՝ երեւելի եղան և հեղինակ թուագի-
տութեան, աստեղաբաշխական դիտութեանց
և այլն. Արացիք՝ որ այսօր մոռցուած են՝ պատ-
մութեան մէջ առաջին տեղ ունին, վասն զի ի-
րենց վերջին թագուհին այնպիսի երեւելի հան-
գամանքի տէր էր, որ աշխարհ ապշեցաւ իւր
վերայ. Յօհաննա օրիորդին քաջութիւնը՝
Գաղղիոյ ազգը այսօր նախանձելի կընէ. Ընդ-
ղիոյ թագուհին — Ալիքթօրիայի — անօրինակ
առաքինութիւններն այսօր պատկառելի կընեն
Ընդղիոյ ազգը. Յոյնը՝ որ արեամբ բնաւ կա-
պուած չէ նախնի հելլենական ազգին հետ,
մեծ պատիւ և համարում ունի և առաջին տեղ
պատմութեան մէջ, վասն զի նորա մայրերն ու
կինները իրենց բարձր հոգիովն հիացուցած են
աշխարհ. փիլիսոփայութիւնը և բժշկական ար-
հեստը Յունաստանէն ծագեցան, սակայն ա-
սոնք չը պիտի ծագէին, թէ որ նա ընտիր մայ-
րեր ու կիներ չունենար:

Բայց ի՞նչ հարկ երկար բարակ ազգաց ա-
նուններ տալ հոս, քանի որ այսօր տաղանդի
տէր մարդ մը չի կայ աշխարհիս մէջ որ ուրանայ
կանանց հզօր ազդեցութիւնը ինչպէս անհա-
տից, նոյնպէս ալ ազգաց վերայ, Առօշինկթըն

սուտ մը չի կրցաւ խօսիլ, վասն զի ճշմարտա-
խօս էր նորա մայրը, և ես այսօր չեմ կրնար
ՄԱՐԴ մը շողոքորթել վասն զի իմ մայրս կըսէր
«որդեակ ԹԶԵՐՆ միայն շողոքորթելու է»:

Արջապէս ինչպէս որ ամեն ազգ, նոյն-
պէս ալ մեր ազգը թէ որ իրապէս կը փափաքի
իւր սա արիւն ցամքեցնող, ճակատ ու կուրծք
ճաթեցնող կացութեանէն ազատիլ, բարեկար-
գուիլ, ու պատիւ ստանալ ուրիշ ազգաց առ-
ջեւ, պարտի իւր ամեն կարողութիւնը գոր-
ծածել մայր պատրաստելու համար, ասկէց ի
զատ եղած ամեն ջանք ամեն բարեկարգութիւն
ստուեր են և խաբէական:

Գիտնալու եմք Հայեր, որ եթէ կը փա-
փաքիմք Ազգային տունը փրկելու համար Սահ-
մանադրութիւն մը յառաջացնել, պէտք է որ
Սահմանադրութեան գործադրութիւնը այն-
պիսի անձանց ձեռք հասցընեմք, որ իրենց մայ-
րերէն ճշմարտապէս կրթուած են, որք ազգա-
սէր և առաքինի մայրերու զաւակներ են, եթէ
ոչ համոզուելու եմք որ առանց այնպիսի ան-
ձերու Սահմանադրութիւնը չը պիտի գործադ-
րուի ըստ օրինի և յառաջանայ:

Այսօր չունիմք ճշմարիտ մօր զաւակներ
շիտակ է. սակայն այսօրուան չունեցածնիս մեծ
պատճառ մը չէ՞, որ մենք մեր ամեն առաջ-
րութիւնը և ջանքը դարձընեմք մայր պատրաս-
տելու մեծ և ամենակարեւոր գործին, որպէս
զի գոնէ աչքերնիս չի գոցած տեսնենք այն փա-
ռաւոր օրն երբ Ազգային շէնքին բարեկարգու-
թիւնը, Սահմանադրութեան գործադրութիւնը
տաճարներնուս բանալիները այնպիսի անձանց
յանձնուին, որոնք իրենց ՄՈՐՆ նման վստահելի
լինին. . . փափաքելի չէ՞ այս Հայեր, կ'աղա-
չեմ ըսէք ինձ. և կայ արդեօք այնպիսի մէկն որ
մեր այս սկզբունքին և առաջարկութեանց հա-
կառակ պնդել կարենայ կամ ձայն հանել հա-
մարձակի և կամ բնութիւնը այնպիսի ուրիշ
միջոց մը յայտնէ, ՈՐՈՎ, առանց կրթեալ և ազ-
գասէր կիներ ու մայրեր ունենալու կարենամք
սա անպատիւ կուրծքի ոսկոր փշող ու մա-
զերնիս տնկող կացութիւններնուս ազատիլ:

Չը կայ բերան մը եղբարք, դիտցած եղիք՝
որ կարենայ բառ մը արտասանել մեր այս զա-
ղափարին դէմ:

Խորհրդածութիւնս կերկարի, սակայն սրը-
տիս շփոթումը չի դադարիր, նոր ուժով և ա-

ւելի սաստկութեամբ կը տրոփէ նա, երբ կը մտածեմ թէ արդեօք հպարտ Հայութիւնը, ինձ նման իւր մէկ ամենայեալին անհատին ձայնը լսելու և նորա արարչագործութեան օրինաւորութիւնը ընդունիլ պիտի զիջանի՞:

Եստուած իմ, դու գիտես իմ սիրտս, որ ինձ համար չի տրոփեր, այլ ազգի մը համար, որ հարկաւ մոռցած չես զայն, ուստի ներէ ինձ երբ դողացող ծունկերով Քեզ կը վերցընեմ իմ աչքերս և ԿՐ ՊԱՆՈՒՆԻՍ Քեզմէ որ փրկես իմ ազգս:

Մեր այս տխուր դիտողութիւնները կարգացողները հաւանական է որ շատոնց համոզուած լինին իգական սեռի կրթութեան կարեւորութիւնը մեր ազգին համար, և ըսեն թէ, «ՍՏԱԿ 2Ի ԿԱՅ, առանց ստակի ի՞նչ գործ կը լինի, ազգային պարտքն անգամ չենք կրնար տալ»:

Երգարեւ առանց ստակի բան մը չի լինել լուն տարակոյս չի կայ, սակայն «մարդն է որ ստակ կը շահի» ըսուած խօսքին ճշմարտութիւնը ո՞վ կրնայ ուրանալ:

Ինչպէս անհատ մը, անանկ ալ ազգ մը երբ ստակի կարեւորութիւն ունի և ստակ չունի, չի կրնար առանց ստակի մնալ, պէտք է որ ըստակ գտնէ. սակայն ստակն ի՞նչպէս գտնելու է, ահաւասիկ խնդիրն հոս է, որ քանի մը տարիէ հետե կը խորհի ազգերնիս:

Մեր ազգին համար ստակ գտնելու միայն մէկ միջոց մը կայ և այն է Բնդհանուր Ժողովոյ երաշխաւորութեամբ հինգ կամ տասը տարուան համար առանց շահի հայ հասարակութենէն փոխառութիւն մը ընել հինգ դուրուշնոց ազգային պարտամուրհակներով, հայ ազգի մէջ շրջելի:

Եսկից ՚ի գատ ստակ գտնելու համար ուրիշ ամեն միջոցներ ԸՍՏ ՄԵԶ ոչ օրինաւոր են և ոչ վայելուչ. անհատ մը շահով ստակ առնուլ այն ազգին համար օրինաւոր է, որուն եկամուտներն ՚ի կեդրոն կը հաւաքին, իսկ նուէր հաւաքելն այն ազգը միայն կրնայ ընել, որ շատ անգամ նուէրներ հաւաքած չէ, և կամ թէ հաւաքած նուէրներուն հաշիւը հասարակութեան օրինաւորապէս ներկայացուցած է. բայց քանի որ դեռ կեդրոնական վարչութիւնը կատարելապէս և գործնականապէս իւր իշխանութեան տակ առած չէ իւր վանքերը և ամեն

ուրիշ մուտքերը, և քանի որ մինչեւ այսօր ալ հասարակութենէն հաւաքուած նուէրները՝ ըստ օրինի ծախք եղած և հաշիւներն հրատարակուած չեն, և մանաւանդ քանի որ դանձապահներն միշտ անվստահելի կամ կասկածելի համբաւուած են, մեզ համար անհնար է թէ՛ դուրսէն շահով ստակ առնուլ և թէ՛ նուէր հաւաքելու ձեռք զարնելը:

Խոնարհաբար և սրտի կատարեալ անկեղծութեամբ կը խնդրեմ ազգային Վարչութենէն, որ զգալով ազգերնուս սա թշուառ կացութիւնը, և այս չարեաց համար իգական սեռի դաստիարակութեան անհրաժեշտ կարեւորութիւնը, բարեհաճին ժամ յառաջ ՚ի սէրն մարդկութեան և ազգութեան ստակ ճարել, — եթէ օրինաւոր կը համարին մեր առաջարկութեան համեմատ — և սա ամենակարեւոր գործը գլուխ տանիլ:

Քրիստոս կնիկէ մը ծնաւ և փրկեց մարդկային ազգը, այս մեծ փրկութեան դործին միջոցը ԿԻՆ մը եղաւ. մեր ազգն ալ պէտք է որ փրկուի կնկան միջոցաւ... Առանց օրինաւոր մայրերու օրինաւոր զաւակ չի ծնանիր, և առանց օրինաւոր զաւակներու ազգ մը փրկելն անհնար է:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ

ԿԱՆՈՒՅԻ ԾՆՈՒՆԴ

(Տես թիւ 2)

Վանուխ կամ անժամանակ ծնունդ ըսելով կը հասկընանք յղութեան որոշ ժամանակն չը լրացած, եօթներորդ կամ ութերորդ ամսոյ մէջ տեղի ունեցած որդեծնութիւնը:

Եյս իրողութիւնը որ բաւականէն աւելի շատ անգամ տեղի կուենայ, ընտանեկան կեանքի մէջ որքան որ մեծ չարիք մը համարուած չէ, սակայն պէտք է մտածել որ ինչպէս որ որեւիցէ բնական կարգադրութեան մը վրիպմունքը անվնաս չէ մարդկային ընկերականութեան, նոյնպէս ալ յղութեան եւ որդեծնութեան բնական կարգադրութեան հակառակ ժամանակէ — ամբողջ ինն ամիսներէ — առաջ զաւակ ծնանելն ալ չի կրնար անվնաս դէպք մը համարուիլ, մանաւանդ որ ամեն երեւելի բը-

նազինք եւ իմաստասէրք մեծ չարիք մը կը հա-
մարին այս դէպքը եւ վտանգաւոր ընտանեկան
կեանքի, վասն զի սա անուրանալի ճշմարտու-
թիւն մըն է, որ եօթը ութը ամսուան մէջ ծը-
նած զաւակ մը որքան որ կազմական պակա-
սութիւն չունի, եւ որքան որ ինն ամսուան
ծնած զաւակի մը նման տրամադիր է ապրե-
լու, մեծնալու, սակայն այսպիսի կերպով ծը-
նած զաւակ մը երբեք չի կրնար կատարեալ յը-
ղութեամբ ծնած զաւակի մը չափ առողջ, եր-
ջանիկ կեանք անցընել, նեղութեանց դիմանալ
եւ երեւելի հանգամանքի մը տէր լինել, ըստ
որում անհասարկ է որ բնութեան կատարեալ
գործողութիւնը, նորա անկատար գործողու-
թիւններէն նախադաս եւ շահաւետ չը լինի:

Մենք անժամանակ ծնունդը ընտանեկան
եւ ընկերական չարիք մը կը համարինք վասն զի
խիստ աղէկ համոզուած եմք, որ անժամանակ
ծնանող զաւակները մարդկային ընկերականու-
թեան իւր ամեն մէկ անհատներէն պահանջած
պարտաւորութեանց կատարումը երբեք չեն
կրնար օրինաւորապէս գործադրել եւ շատ ան-
գամ ալ բեռ կը լինին: անժամանակ ծնանողնե-
րուն ինչպէս իմացականութիւնը, այնպէս ալ
բարոյականութիւնը պակաս կը լինի եւ հետե-
ւաբար այնպիսիք մէկ կողմանէ տաղանդով օգ-
տակար չը լինեն զատ խիստ տրամադիր են
անբարոյական դրութեանց հետեւելու եւ ի-
րենց գանուած ընկերութեանց վնասակար ու
անպատուութիւն լինելու:

Ասոր հակառակ՝ եթէ երբեմն տեսնուած
են անժամանակ ծնածներ, որոնք երեւելի տա-
ղանդ ունեցած են եւ բարոյասէր, սակայն
պէտք է գիտնալ որ այնպիսիք ալ հիւանդոտ եւ
կարճ կեանք մը անցուցած են, մեծ վիշտ պատ-
ճառելով թէ իւրեանց ընտանեկան շրջանին եւ
թէ մարդկային ընկերականութեան:

Թողլով պատմութեան այս մասին մեզ տը-
ւած օրինակները, մենք անձամբ կը ճանչնա-
յինք անժամանակ ծնած տղայ մը, որ եօթը
տարեկան եղած ժամանակը իւր մայրենի լե-
զուն խիստ լաւ գիտէր, թուաբանութեան չորս
գործողութիւնները ամենայն յաջողութեամբ
կը կատարէր եւ մէկը համոզելու համար անանկ
որոշ եւ գեղեցիկ կը խօսէր որ մարդ կզմայէր,
սակայն խեղճ տղան որ ինչպէս մեր՝ նոյնպէս
ալ շատերու սիրելի էր ութը տարեկան լինե-

լուն կարճ հիւանդութեամբ մը մեռաւ, հա-
կառակ իւր ընտանեկան երկայնակեցութեան:

Անժամանակ որդեծնութեան պատճառները
խիստ որոշ են եւ անտարակուսելի: որոնց գըլ-
խաւորն է ծնողին — մօրը — արգանդին չափա-
զանց տկարութիւնն ու գրգռութիւնը, որն որ
բաւական ուժ չունենալով մանկիկը կրելու եւ
անուցանելու, զանի ժամանակէն առաջ կը թո-
ղու:

Պէտք է գիտնալ որ առողջ արգանդ մը*,
սաղմը եօթը ամիսներու մէջ կատարելագործե-
լէն վերջը երկու ամիս ալ — երբեմն աւելի —
կրնայ նորա սնունդ մատակարարել սննդաքաղի
միջոցաւ որ արգանդին ներքին շրջապատին մէկ
կողմին կպած՝ հարկ եղած սնունդը կը քաշէ
ծնողէն եւ մանկան կը մատակարարէ, սակայն
երբ արգանդը տկար է եւ գրգռեալ, այն ատեն
բնականաբար սննդաքաղը չը կրնալով սնունդ
քաշել արգանդէն, կը թողու զայն, կը թուլնայ
կ'իյնայ եւ հետեւաբար մանկիկը արգանդին վա-
րի մասն իջնելով անժամանակ կը ծնանի:

Այս պէս է ամենէն գլխաւոր պատճառն
անժամանակ որդեծնութեան, որ մի անգամ
տեղի ունենալէն յետոյ, արգանդին բնական
հանգամանքը կը փոխէ եւ յաջորդ որդեծնու-
թիւններն ալ նոյն կարգադրութեան կը հե-
տեւցնեն:

Աին մը որ մի անգամ անժամանակ կը ծը-
նանի, անտարակուսելի է որ անկից վերջը միշտ
անժամանակ պիտի ծնանի, թէ որ հարկ եղած
դարմաններն չի գործադրուին, արգանդը իւր
բնական դրութեան մէջ չի դրուի եւ արգանդին
այս տկարութիւնը տուող պատճառներն ալ
տեղի չունենան:

Արգանդի տկարութեան եւ գրգռութեան
ամենէն գլխաւոր պատճառը իգական սեռին ա-
րական սեռէն կրած զրկանքն է: վասն զի ինչ-
պէս ասկէց առաջ ալ ըսի — բոլորովին անբնա-
կան է եւ յանցանք յղի կնկան մօտենալը:

Հետասէր լինել ու գրգռուիլ յղի կնկան
երբեք չի վայելեր, ասոնք պարտին յղի մնալուն
պէս աւելի իրենց բնական զգացմանց հետեւիլ,

* Ով որ կ'ուզէ բաւական տեղեկութիւն ստա-
նալ մարդկային ծննդականութեան վրայ, թող հատ
մը ծախու առնու մեր «Քաղսնիք բնութեան կամ
Սկզբունք մարդկային ծննդականութեան» անուն
աշխատասիրութիւններէս:

քան թէ երկններնուն կամքին, եթէ ոչ պէտք է միշտ աչքերնուն առջև ունենան իրենց անձին կորուստը և կամ թէ իրենցմէ ծնածներուն թշուառութիւնը:

Աին մը որ յղութեան միջոցին կը գրգռուի, չի կրնար իւր արգանդին համար հարկ եղած հիւթը կորանցունելէ ազատիլ և հետեւաբար տրամադիր կը լինի բոլոր այն չարեաց որք «հիւթաւորութիւն» կը կոչուին և որոնց գլխաւորներէն մին է անժամանակ որդեծնութիւնը:

Բայց թէ որ մեր այս բսածին դէմ յառաջ բերուի, այս մասին մէջ հանրութեան բռնած ընթացքը և ըսուի մեզ թէ «եթէ անժամանակ որդեծնութիւնը արգանդի տկարութենէն և գրգռութենէն, իսկ արգանդի տկարութիւնը ու գրգռութիւնը, յղի կանանց հեշտահան գրգռութենէն և կամ երկի մարդոց նոցա մօտենալէն կը յառաջանայ, ինչո՞ւ համար ուրեմն անժամանակ որդեծնութիւնը առ հասարակ չի պատահիր: Ար պատասխանեմք այսպիսի խօսողներուն թէ, անժամանակ որդեծնութիւնը՝ յղի կանանց մօտենալէն յառաջ եկած հիւանդութեանց ամենէն թեթեւն է, ինչպէս պաղ առնելէ յառաջ եկած հիւանդութեանց ամենէն թեթեւն հարբուխն է, սակայն երբ անաչառութեամբ մտածենք ու հաշիւ ընենք՝ պիտի գտնենք որ կանանց հիւանդութեանց հարիւրին իննսունը յղութեան ժամանակին է՝ ըրիկ մարդոց նոցա մօտենալէն կը յառաջանայ, և այսօր կանանց գերեզմանները հարիւրէն իննսունը պիտի պակսէին. թէ որ երկի մարդիկ իրենց զգացման չափ կանանց զգացմունքն ալ յարգէին և ինքզինքնին սիրածնուն չափ զանոնք ալ սիրէին:

Թէ որ ամեն գրգռուած յղի կանայք անժամանակ որդեծնութեան չեն ենթակայանար, խեղճերը ասկից աւելի ծանր ուրիշ հիւանդութեանց զոհ կը լինին. անոնցմէ ոմանք՝ մարելիք կունենան, ոմանք՝ կը վիժեն, ոմանք՝ շղային տկարութիւն կստանան, ոմանք՝ ծիւրական ախտի ենթակայ կը լինին, ոմանք՝ սրտի տրոփման, ոմանք՝ ստամոքսի և աղեաց խանգարութեան, ոմանք՝ ձուարարքներու, փալուպեան տաշտի հիւանդութեանց, ոմանք սաստիկ ցաւերով զաւակ ծնանելու, ոմանք՝ կաթ տալու անկարողութեան և ոմանք ալ խելագարութեան կենթակայանան, և այսպէս հարիւրէն իննսուն կա-

նանց սեռը մահուան կը զոհուին, մի միայն իրենց «հիւթ» կամքը կատարելու ինքզինքնին պարտաւոր համարեցնուն համար:

Յայտնի բան է որ հարբուխը պաղ առնելէն կը յառաջանայ, սակայն որովհետեւ ամեն պաղ առնող հարբուխ չը լինիր, ասոր համար կրնանք ըսել թէ հարբուխը պաղ առնելէն չի յառաջանար, անշուշտ ոչ. ասանկ ալ թէեւ ամեն յղի կին անժամանակ զաւակ չի ծնանիր գրգռութեան պատճառաւ, սակայն անուրանալի է, որ անժամանակ որդեծնութեան գրելխաւոր պատճառը յղի կանանց մօտենալէն յառաջ կու գայ:

Իգական սեռը՝ ինչպէս Վախտանաւութեան, այնպէս ալ բնութեան առջեւ երբեք ստորին չէ արական սեռէն. և կնկան եթէ հըրաման տրուեցաւ իւր երկան հնազանդիլ, երկանն ալ հըրաման տրուեցաւ իւր կնկան ետեւէն երթալ:

Բնականաբար ալ թէ որ իգական սեռը արական սեռին պաշտպանութեանը կը կարօտի, արական սեռն ալ իգական սեռին խնամատարութեանը կը կարօտի:

Ինչ անօրինակ և անբնական բարբարոսութիւն է արականաց համար խորհիլը թէ իգական սեռը իրմէ ստորին է, թէ նա իրեն հնազանդիլ կը պարտաւորի ամեն բանի մէջ. չեմք գիտեր թէ արականները ի՞նչ իրաւանց վրայ հաստատեր են իւրեանց այս սկզբունքը:

Անժամանակ որդեծնութիւնը հեշտական յարաբերութենէ ՚ի զատ մէկ քանի ուրիշ պատճառներով ալ կրնայ յառաջանալ, օրինակի համար սաղմին իւր եօթներորդ ամիսը լրացնելէն և կաղմական կատարելութեան հասնելէն վերջը, յանկարծական դիպուած մը, չափազանց կրից շարժիլ մը, սաստիկ պաղ առնել մը և ասոնց նման տարօրինակ մէկ դիպուած մը կրնայ արգանդին և մանկան մէկզմէկու հետ ունեցած կապակցութիւնը դադարեցընել և անժամանակ որդեծնութեան տեղի տալ. սակայն պէտք է գիտնալ որ այս դիպուածները ամենեւին գրելխաւոր պատճառ չեն անժամանակ որդեծնութեան. այլ ինչպէս ըսինք յղութեան միջոցին հեշտական յարաբերութիւնը գլխաւոր պատճառ է այս չարիքին:

Անժամանակ որդեծնութեան գլխաւոր և մասնաւոր պատճառներն յայտնեցնուս յետոյ՝

հազիւ թէ մեզ հարկ մնայ նորա առջեւն առնելու միջոցներուն և դարմաններու վերայ խօսիլ • վասն զի մեր ըսածներէն ու յայտնածներէն բնական բան է հետեցընելն որ, այն ամեն մայրերը որ կը փափաքին յղութիւննին կատարեալ անցընել և որդեծնութիւննին ժամանակին և ըստ օրինի կատարել, պարտին իրենց բարոյական և բնական իրաւանց և ազատութեանց համեմատ վարուիլ իրենց էրիկներնուն հետ, քաղցրութեամբ համոզելով զանոնք •

Անժամանակ որդեծնութեան արդէն ենթակայ եղած կին մը իւր էրկան հետ հեշտական յարաբերութիւնը դադրեցընելէն ՚ի զատ, նեղ հանդերձանքներէ, սաստիկ կրից շարժելէ, պաղ առնելէ, ժուժկալութեան դէմ վարուելէ, մարմինի անմաքրութենէ, ծուլութենէ և քրտնելու չափ աշխատելէ, ծանր բան վերցընելէ և ասոնց նման ամեն առողջաբանութեան օրինաց դէմ եղած շարժումներէ զգուշանալու է •

Արքան որ յօգուածիս նպատակն երկարաբանութիւն չի վերցընել, սակայն հարկ ու օրինաւոր է հոս, էրիկներու ալ քանի մը խօսք ուղղեմ, յուսալով որ իմ ըսածներս փոխանակ նոցա հպարտութիւնը շարժելու, դատողութիւննին չտկելու ծառայէ •

Երիկ մարդիկ պարտին համոզուիլ որ մարդս գազաններէն որոշող մէկ յատկութիւնն ալ, մարդկային ազգի արու եւ էգ սեռին մէկզմէկու վերայ ունեցած փոխադարձ բարոյական սէրն է, վասն զի ինչպէս յայտնի է, գազանները եւ անբան կենդանիները այս սէրը ամենեւին չունին մէկզմէկու վերայ •

Աստի արական սեռը վայրկեան մը խորհելու սկըսելով պարտաւոր է Վախախնամութեան իրեն շնորհած բնական վեհանձնութեան համեմատ վարուիլ եւ արդեամբ յայտնել թէ ինքն իգական սեռի վերայ կենդանական սէրեաւելի բարոյական սէր ալ ունի եւ ասանկով յայտնէ իւր տարբերութիւնը անբաններէ •

Ասոր հակառակ՝ թէ որ արականք իրենց իգական սեռի հետ ունեցած յարաբերութեանց մէջ միշտ իւրեանց կենդանական զգացմանց հետեւին եւ դատողութիւննին չի գործածելով երբեք նշան մը չի յայտնեն բարոյական սիրոյ, այն ատեն թող գիտնան որ իրենք երբեք տարբերութիւն չունին կենդանիներէ այս մա-

սին եւ միշտ արժանի են դատապարտութեան եւ իգական սեռի ատելութեան ու զգուանաց •

Ահիւ պարտի սիրել իւր էրիկը, ու նորա հնազանդիլ • Այո՛, սակայն էրիկ մարդը ի՛նչ երեսով իւր կնկան սէրն ու հնազանդութիւնը կը խնդրէ, քանի որ ինքն երբեք նորա վերայ բարոյական սէր չի ցուցներ, եւ շատ անգամ նորա զգացմունքներն կը վիրաւորէ, իրաւունքներն ոտքի տակ կառնու, ազատութիւնը կը բռնաբարէ եւ իւր կենդանական կիրքը յագեցընելու համար զայն կը վտանգէ, կեղծէ, կանաչատուէ եւ կսպաննէ •

Տարածամ մահուան ենթակայ եղող կանանց դազաղներուն ետեւէն արտասուելով գացող ո՛վ էրիկներ, լսեցէք ու իմացէք որ ձեր կանանց մեռնելուն պատճառն դուք էք, դուք՝ որ եթէ նոցա վերայ բարոյական սէր ունենայիք, չը պիտի տեսնէիք նոցա տարածամ մահը •

Այն էրիկը որ իւր յղի կնկան կը մօտենայ, թշնամի է իւր կողակցին, անհաւատարիմ բընութեան—Վախախնամութեան տեսանելի օրէնքին— օրէնքներուն եւ բռնաւոր •

Ըսինք եւ դարձեալ կըսենք, էրիկ մարդս իւր կնկան ետեւէն պարտի երթալ, այսինքն բարոյական սէր ունենալ նորա վերայ, յարգել նորա զգացմունքները, ճանչնալ նորա իրաւունքներն եւ պաշտպանել նորա ազատութիւնները • այն ամեն էրիկները որ իւրեանց այս պարտաւորութիւններն չեն ճանչնար եւ դորձադրեր, արժանի չեն երբեք ընտանեկան կեանքի •

Բայց իւր յղի կնկան մօտեցող էրիկը միայն իւր կնկան թշնամի չէ, այլ նաեւ իւր զաւակներուն, վասն զի այս ապօրինաւորութեամբ որքան որ խեղճ կիները, նոյնքան ալ զաւակները կը վտանգին, զաւակները որ այս պատճառաւ երբեմն մեռեալ կը ծնանին, երբեմն պակասաւոր եւ երբեմն անժամանակ •

Ա՛հ, թէ որ դիտնայի որ քաղցրաբանութեամբ պիտի կարենայի համոզել իմ ընթերցողներս, այս յօգուածս աղերսանքով պիտի վերջացնէի, յայտնելով միանգամայն որ կիները՝ մեր մայրերը, մեր քոյրերը եւ մեր խնամատարներն են, անանկ որ մենք արականներս չէ թէ միայն մեր մինչեւ այսօր բռնած ապօրինաւոր ընթացքնիս շարունակելու չենք իգական սեռի հետ, այլ ձեռքերնուս եկած ամեն

կարողութիւններովն իս աշխատելու եմք նոցա արժէքն, յարգն ու երջանկութիւնն աւելցնելու, որպէս զի գոնէ նոցա մինչեւ ցարդ հասուցած չարիքներն ուս փոխարէն մը ըրած լինիմք:

Բայց յառաջիկայ թերթովն իս երկար պիտի խօսիմք իդական սեռին՝ արական սեռին ձեռքէն կրած անհամար զրկանքներուն վերայ, ուստի այս անգամ վերջացնեմք խօսքերն յուսալով որ մեր այս յօգուածս կարգացող ամեն ընտանեւէր ընթերցողներն ասկից վերջն օրինաւորութեամբ պիտի վարուին իրենց կիներուն հետ:

Խ Ն Դ Ի Ր Ք

Ա. Կը խնդրենք ամեն Հայ Խմբագիրներէ որ բարեհաճին ծանուցանել թէ մեր Հանդէսը ՄՈՒՍՏՅՔ ՄԱՍԵԱՅ ԶԱՅՆ ԸՆԿԵՐԱՍԻՐԱԿԱՆ այսուհետեւ ամիսն անգամ մը պիտի հրատարակուի և վեցամսեայ գինը պիտի ըլլայ 5 ղրուշ:

Ստորագրութեան տեղին է Մեծ նոր խանր թիւ 4 Թաւնիկի գրասենեակը:

Բ. Դարձեալ ամենայն խոնարհութեամբ կ'աղաչենք ամեն Հայ Խմբագրաց որ առանց նաշելու մեր անարժանութեան, բարեհաճին իրենց թերթերէն մեզ շնորհել. վստահ ըլլալով որ մենք իրենց միշտ երախտապարտ պիտի համարինք ինքզինքնիս: Թերթերն անկորուստ մեր ձեռքը հասնելու համար ձգուելու են, Գույումձու չարշափն՝ Գարամանը փողոցը թիւ 28 Ենդրանիկեան Ելէքսան աղային խանութը:

Գ. Կը խնդրենք ամեն մեզ սիրող բարեկամներէն, որ մեզ քաջալերելու և Հանդէսն ուս ապագայ յառաջնթացութեան օգնելու համար թէ իրենք պատուեն մեզ իրենց բաժանորդագրութեամբը՝ և թէ աշխատին որ ուրիշներն ալ նոյն օժանդակութիւնը մեզ ընեն:

Դ. Կը խնդրենք դաւառաբնակ Հայերէն որ մեզմէ օրագիր չը խնդրեն առանց Հանդէսն ուս գինը և ճամբու ծախքը մեզ չը վճարած. վասն զի ինչպէս յայտնի է թերթերն ուս այնպիսի գին մը դրած ենք որ «պահանջանաց» տետր բռնելու միջոցը չունինք:

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՅ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Յ Օ Ր Ի Ն Ե Ա Լ

Ի ԲԱՐԵՑԻՇԱՏԱԿ ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՐԺԱՊԵՏԷ

Փ Ե Շ Տ Ը Մ Ա Լ Ճ Ե Ա Ն

Տպագրութիւն Գիւրքեան

Բարեյիշտակ Փէշարմալճեան Գրիգոր վարժապետին յօրինած այս Բրիտանիականը որ բաւական ատենէ հետէ սպառած էր և որ շատերը կը փնտռէին զանի, ահա այս անգամ նոյնը 55 երեսէ բաղկացեալ տետրակի մը մէջ ամփոփուած,

Կը ծախուի գրավաճառաց քով. գին 60 փրյ:

Ա Զ Գ Ա Յ Ի Ն

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՏԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ ԷՖԷՆՏԻ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐԲՃԵԱՆ

Եզգային տուրքի բաշխման և հաւաքման եղանակին վրայ Մեծապատիւ Ռուսինեան Է. Ֆէնտիին ազգային երեսփոխանական ժողովին մէջ խօսած ատենաբանութիւնն է ասի հանդերձ կարեւոր յաւելուածներով հրատարակուած:

Գինն է 8 ղուրուշ. կը ծախուի գրավաճառաց քով:

ՅՈՒՆԱՐԷՆ

Ք Ե Ր Ա Կ Ա Ն

ԿԷՍ ԺԱՄՈՒԱՆ ՄԷՋ ՌԻՍՍՆԵԼԻ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒՐԲՃԵԱՆ

Եյս քերականը իւր դիւրիմաց ոճովը մեծ ընդունելութեան արժանի է, և ճշդիւ կէս ժամու մէջ կը սովորեցնէ կարգալ՝ Յունարէն գրով և Տաճկերէն լեզուաւ հրատարակուած բոլոր գրքերը:

ԽՄԲԱԳԻՐ—ՏԵՕՐԷՆ

ԱՐՄԵՆԱԿ ՀԱՅԿՈՒՆԻ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՔԻՒՐԲՃԵԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՁԻՆՃԱՆՃԸԼԱՐ